

مقایسه میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان بر حسب متغیرهای شخصی
(دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد
اسلامی واحد ساری)

دکتر کیومرث نیازآذری^۱، دکتر محبوبه عبداللهی^۲، دکتر مرضیه نیازآذری^۳

چکیده:

این پژوهش با هدف مقایسه میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان بر حسب متغیرهای شخصی انجام گرفت. روش تحقیق توصیفی از نوع زمینه‌یابی است. جامعه آماری، تمامی دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری است به تعداد ۹۱۵ نفر است. حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۲۶۹ نفر تعیین شده است و روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای برحسب جنسیت بوده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته با ۳۱ سؤال بسته پاسخ با طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (از خیلی زیاد تا خیلی کم) بوده است. میزان روایی پرسشنامه بر اساس نظر متخصصان، تأیید شد. میزان پایایی پرسشنامه هم بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ شده که نشان‌دهنده پایایی بالای ابزار در تبیین متغیرهای تحقیق است. داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون لون، آزمون T با نمونه‌های مستقل و آزمون آنوا یک‌طرفه تجزیه و تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان داد که اعتماد اجتماعی دانشجویان بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، و وضعیت اقتصادی و پایگاه اجتماعی متفاوت است. دانشجویانی که وضعیت اقتصادی متوسط داشتند از اعتماد اجتماعی بالاتری برخوردار بودند، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که والدین باید با این نوع تفکر خود شان را تطبیق دهند که وضعیت اقتصادی بهتر، تأثیری بر میزان اعتماد اجتماعی فرزندان ندارد و باید میزان اعتماد را در خانواده، درونی کنند. لذا خانواده در سطح خرد و جامعه در سطح کلان همواره باید شرایط اجتماعی مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی را بهبود ببخشند و اقداماتی در زمینه اجتماعی (افزایش مشارکت اجتماعی و سیاسی،

^۱ استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، دانشکده علوم انسانی، ساری، ایران

^۲ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، دانشکده علوم تربیتی، رودهن، ایران

^۳ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم‌شهر، دانشکده علوم انسانی، قائم‌شهر، ایران

افزایش ارتباطات دوستانه و خانوادگی، افزایش روابط اجتماعی درون گروهی و بیرون گروهی و افزایش عضویت و شرکت در انجمن‌های علمی و فرهنگی، داوطلبانه و خیریه) تدارک ببینند تا اعتماد آنها ارتقاء یابد.

واژگان کلیدی: اعتماد اجتماعی، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اقتصادی، پایگاه اجتماعی

مقدمه

اعتماد از مهم‌ترین سازه‌های سرمایه اجتماعی و از جنبه‌های مهم روابط انسانی و زمینه‌ساز همکاری میان اعضای جامعه است که با وجود آن روابط اجتماعی محکم و صلح‌آمیزتر می‌شود. در نوشته‌های جامعه‌شناختی، مفهوم اعتماد اجتماعی^۱ هم به‌عنوان ویژگی افراد، ویژگی ارتباطات اجتماعی^۲ و هم ویژگی نظام اجتماعی^۳ با تأکید بر رفتار مبتنی بر تعاملات و سوگیری‌ها در سطح فردی مفهوم‌سازی شده است. انسان موجودی اجتماعی است و برای زندگی در جامعه نیاز به ارتباط با انسان‌های دیگر دارد. امروز در همه جوامع توسعه‌یافته یا در حال توسعه شاهد گسترش ارتباطات هستیم. اعتماد تمایل افراد را به تعامل همکاری با گروه افزایش داده و شبکه‌ای از روابط داوطلبانه بین گروه‌ها در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی تشکیل می‌دهد و زمینه‌ساز جامعه مدنی است. ویژگی اساسی این جامعه، پیوستن داوطلبانه افراد به اتحادیه‌ها، اصناف، احزاب و انجمن‌ها است و رعایت را جانشین اجبار می‌کند که یکی از اهداف مهم نخبگان و اداره‌کنندگان جامعه است و درصدد دستیابی به آن هستند. افزون بر این، اعتماد از شاخص‌های مهم در جامعه تلقی می‌شود و کاهش آن می‌تواند زمینه را برای رشد نابسامانی‌ها و بی‌نظمی‌ها و رشد جرایم و انحرافات در جامعه فراهم کند (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۳۰-۲۸).

اعتماد اجتماعی از جمله مفاهیمی است که در چند دهه اخیر با چشم‌انداز خاصی مطرح شده است؛ به‌طوری که اندیشمندان متعددی از جمله اوچی^۴، اعتماد اجتماعی را کلید موفقیت سازمانی دانسته‌اند و در تأیید آن اوسلانر^۵، از آن به‌عنوان تسهیل‌گر روابط انسانی یاد کرده است. اعتماد لازمه شکل‌گیری پیوندها و معاهدات اجتماعی است. اعتماد اجتماعی ایجادکننده تعاون و همیاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت‌ها قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات اجتماعی می‌شود.

^۱. Social trust

^۲. communication Social

^۳. system Social

^۴. Ochi

^۵. Oslaner

اعتماد اجتماعی برگرفته از عدالت - برابری است و امنیت اجتماعی نیز زاینده آنها است. آنتونی گیدنز، اعتماد و تأثیر آن بر فرآیند توسعه را زیربنا و زمینه‌ساز اصلی در جوامع مدرن می‌داند، هر جا که سطح اعتماد اجتماعی بالا باشد مشارکت و همیاری مردم در عرصه‌های اجتماعی بیشتر و آسیب‌های اجتماعی کمتر است (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۱).

اعتماد را می‌توان مهم‌ترین مؤلفه نظم قلمداد کرد؛ به نحوی که آیزین اشتاین^۱ مهم‌ترین مسئله نظم اجتماعی را اعتماد و همبستگی می‌داند و بیان می‌کند که بدون انسجام و نوعی اعتماد، پایداری و نظم اجتماعی غیرممکن است (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۲). اعتماد در رشد جوامع از اهمیت برخوردار است اما از دیدگاه پژوهشگران معاصر در حوزه فلسفه، بی‌اعتمادی و بدگمانی در جوامع کنونی روبه افزایش است. اعتماد در بسیاری از نهادهای مهم زندگی انسان‌ها روبه‌زوال است تا جایی که از بحران اعتماد سخن رانده می‌شود. نتیجه‌گیری غم‌انگیز این قبیل نظریه‌ها آن است که قابل اعتماد بودن انسان تقلیل یافته است. (همان منبع: ۲۸). از دید برخی صاحب‌نظران نیز شواهد بسیاری دلالت بر کاهش اعتماد اجتماعی در تمام ابعاد و سوگیری عاطفی و خاص‌گرا در روابط کنش‌گران در تمام سطوح در ایران دارد (همان منبع: ۷۹).

با اینکه میزان اعتماد کاهش یافته اما با گسترش جوامع و پیشرفت‌های فناورانه، ارتباطات، گسترده‌تر شده است و افراد جهانی را پیش رو دارند که معنای جدیدی از اعتماد را برای آنها فراهم آورده است. در حال حاضر، انسان‌ها با دهکده جهانی مواجه هستند؛ جهانی که به واسطه رشد و پیشرفت به جهانی کوچک تبدیل شده است اما در این دهکده وسیع جهانی افراد با یکدیگر مانند گذشته پیوندهای عمیق و دیرینه ندارند. مردم در سطوح فردی علاقه‌مند هستند که به یکدیگر اعتماد کنند و نسبت به سازمان‌ها دید مثبت داشته باشند؛ زیرا آنها معتقدند که داشتن اعتماد بر روی شانس‌های زندگی و به دست آوردن شادی در زندگی‌شان مؤثر است. در سطوح اجتماعی نیز مشاهده می‌شود که الگوی مثبت مشابهی نسبت به اعتماد اجتماعی وجود دارد.

نظریات مختلف و متعددی در زمینه اعتماد اجتماعی وجود دارد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. پاتنام^۲ در بحث از اعتماد با توجه به شعاع آن، به دو نوع اعتماد شخصی و اعتماد اجتماعی یا اعتماد عمقی و اعتماد سطحی (گسترده) اشاره می‌کند و نوع دوم که در متون سرمایه اجتماعی، گاهی اعتماد تعمیم‌یافته نیز نامیده می‌شود را برای جامعه سودمندتر می‌داند (پاتنام، ۲۰۰۰: ۱۳۶). پاتنام نوع سومی از اعتماد را هم مطرح می‌کند و آن را اعتماد به حکومت و نهاد اجتماعی می‌نامد (پاتنام،

^۱. Eisenstein

^۲. Putnam

هرورز^۱ معتقد است اعتماد اجتماعی نمی‌تواند شکلی از سرمایه اجتماعی باشد بلکه می‌تواند نقش واسطه‌ای میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی و تولید سرمایه اجتماعی را ایفا کند. در واقع عضویت در شبکه‌های اجتماعی را روابط مبتنی بر اعتماد شکل می‌دهد و این مشارکت به تولید سرمایه اجتماعی منجر می‌شود (هرورز، ۲۰۰۴: ۱۰). دورکیم^۲ اعتماد را آرامش می‌داند که حاصل زندگی مسالمت‌آمیز بشر در کنار هم‌نوعانش در حالت صلح و به دور از هرگونه دشمنی و خصومت است. اعتماد، مهم‌ترین انگیزه‌ای است که افراد را به داشتن ارتباطات دوسویه یا چندسویه تشویق می‌کند. حتی بسیاری از اندیشمندان اجتماعی، اعتماد را حسی می‌دانند که منجر به تعامل و همکاری می‌شود و فقط در این حالت ممکن است که انسان در عین تفاوت‌ها، قادر به حل مشکلات باشد.

گیدنز اعتماد را از عناصر و مؤلفه‌های اصلی مدرنیته می‌داند و معتقد است که چهار زمینه محلی اعتماد یعنی خویشاوندی، اجتماع محلی، سنت و کیهان‌شناسی مذهبی بر فرهنگ‌های پیش از مدرن تسلط دارند، حال آنکه در دوران مدرن اعتماد به نظام‌های انتزاعی و نمادها و نظام‌های کارشناسی جای این نوع از اعتماد را گرفته است (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۲۰). بعضی از صاحب‌نظران به وجود خرده‌فرهنگ‌های متفاوت و چندپارگی‌های اجتماعی و فرهنگی (نظیر مسائل اقوام) اشاره کرده و آن را در ایجاد روش‌های اجتماعی کردن مبتنی بر بدگمانی و ناباوری نسبت به دیگران مؤثر قلمداد می‌کنند (بشریه، ۱۳۷۵). افزون بر نظراتی که مطرح شد، در زمینه اعتماد اجتماعی تحقیقاتی هم انجام شده است اما مطالعات نشان داد که روی این جامعه آماری تحقیقی صورت نگرفته است و برخی نتایج هم در تضاد با یکدیگرند؛ بنابراین اجرای این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد. پیش از پرداختن به یافته‌های پژوهش حاضر، نتایج برخی تحقیقات بیان می‌شود.

تحلیل آماری یافته‌های تحقیق هزارجریبی و مروتی (۱۳۹۰) نشان داد که بین متغیرهای مستقل مورد نظر (جنسیت، میزان استفاده از اینترنت و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، مشارکت در انجمن‌های علمی، ادبی و فرهنگی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی) و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و در مجموع چهار متغیر بررسی شده، حدود ۵۲ درصد از واریانس متغیر وابسته (میزان اعتماد اجتماعی) را پیش‌بینی کرده‌اند. در مقاله احمدی و حسینی (۱۳۹۰) عوامل مرتبط با اعتماد اجتماعی مانند میزان دین‌داری، عام‌گرایی، تعاملات اظهاری، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و درصد جانبازی بررسی و تحلیل شده است. نتایج تحقیق نشان داد که اعتماد تعمیم‌یافته، با توجه به دو بُعد

^۱ . Herreros

^۲ Durkheim

دیگر، یعنی اعتماد به درون و برون گروه که اعتماد بین شخصی است کمی پایین تر است. در مجموع، جانبازان از اعتماد اجتماعی متوسط به بالا برخوردار هستند. بین میزان دین‌داری، عام‌گرایی، تعاملات اظهاری، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و درصد جانبازی با اعتماد اجتماعی پاسخگویان رابطه معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش حیدرآبادی (۱۳۸۹) در مورد جوانان ۲۰ تا ۲۹ ساله استان مازندران نشان داد که میزان تحصیلات و طبقه اجتماعی رابطه منفی و معکوسی با میزان اعتماد اجتماعی داشته است. ارتباطات انسانی، جامعه‌پذیری خانوادگی و اعتقادات دینی با اعتماد اجتماعی رابطه مثبت و مستقیمی داشته است. مجموع این متغیرها ۴۳/۲ درصد تغییرات میزان اعتماد اجتماعی را تبیین می‌کنند. متغیرهای ارتباطات انسانی و جامعه‌پذیری خانوادگی به ترتیب بیشترین تأثیر را بر اعتماد اجتماعی جوانان دارند. نتایج نشانگر آن است که میزان اعتماد بنیادین بین جوانان بیشتر و بالاتر از اعتماد تعمیم‌یافته و انتزاعی است. همچنین اعتماد درون‌گروهی در جامعه بیشتر از اعتماد برون‌گروهی است. در پژوهش عباس‌زاده (۱۳۸۷) متغیرهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مؤثر بر اعتماد اجتماعی بررسی شده است. لذا با توجه به تحقیقات صورت گرفته درباره این موضوع، برخی از عوامل اجتماعی (سرمایه اجتماعی، تعاملات همکاری‌جویانه و ...)، عوامل سیاسی (عملکرد دولت، احزاب سیاسی و ...) و عوامل اقتصادی (فقر، تورم و ...) شناسایی شده‌اند که بر اعتماد اجتماعی تأثیر داشته‌اند. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی در نمونه مطالعه شده، متوسط بوده است و رابطه آن با عوامل اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و سیاسی با استفاده از آزمون‌های آماری از جمله پیرسون، T-Test و آزمون آنالیز واریانس، به جز در چند مورد، خطی است. در واقع چنین می‌توان گفت که بر اساس یافته‌های مطالعات پیشین و نظریات طرح شده، به جز سه متغیر اعتماد به نظام‌های انتزاعی، جنس و تحصیلات، بقیه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته اعتماد اجتماعی، رابطه خطی داشته‌اند. به علاوه نتایج حاصله از مدل رگرسیونی چند متغیره تحقیق نشان می‌دهد که ۷۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته، با متغیرهای مستقل پژوهشی تبیین و پیش‌بینی می‌شود. نتیجه نهایی پژوهش اینکه در تبیین اعتماد اجتماعی عوامل عمده‌ای دخیل است و سهم عوامل اجتماعی و فرهنگی بیشتر از سایر عوامل بوده است. یافته‌های تحقیق قاسمی و زمانی (۱۳۸۸) نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل (وضعیت اقتصادی دانشجویان، مناسبات غیررسمی با اساتید و مقطع تحصیلی دانشجویان) با میزان اعتماد آنها به استادان دانشگاه رابطه معناداری وجود دارد. اجاقلو و زاهدی (۱۳۸۴) در تحقیقی دریافته‌اند که بین متغیر سنت‌گرایی و اعتماد تعمیم‌یافته رابطه معناداری وجود ندارد. اما بین سنت‌گرایی و دو بعد اعتماد یعنی صراحت و صداقت رابطه معنادار مستقیمی وجود دارد. بین متغیر پایگاه اجتماعی و اعتماد تعمیم‌یافته هم رابطه معناداری مشاهده نشد. فقط یک بعد از پایگاه اجتماعی یعنی منطقه سکونت رابطه معنادار مستقیمی را با اعتماد اجتماعی نشان

داد. اما بین تحصیلات پاسخگویان و اعتماد اجتماعی رابطه معنادار و مستقیمی وجود داشت. به طوری که هرچه سطح تحصیلات افراد بالا می‌رفت اعتماد آنها هم سیر صعودی پیدا می‌کرد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های مربوط به متغیرهای فردی هم نشان داد که بین میزان مطالعه و اعتماد اجتماعی رابطه معنادار مستقیمی وجود دارد به طوری که آنهایی که در شبانه‌روز مطالعه بیشتری داشتند اعتماد اجتماعی آنها هم در سطح بالایی قرار داشت. بین محل تولد افراد و اعتماد اجتماعی رابطه معناداری دیده شد. بین متغیرهای سن، جنسیت، وضعیت تأهل، مدت اقامت در شهر، نوع زبان، میزان تماشای تلویزیون، رفتن به سینما با اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود نداشت. پژوهش توسط ماتسیچ و مانسی (۱۹۹۲) نشان داد که لازمه همکاری کردن، صرف وقت و انرژی و تقسیم منابع، وظایف یا پاداش‌ها است و تحقق این امر بدون اعتماد مشکل خواهد بود.

ما در حال حرکت از جوامع سنتی مبتنی بر سرنوشت به جوامعی هستیم که تحولشان به سبب عامل انسانی است، یکی از نیازهای انسان وابستگی متقابل و ارتباط مبتنی بر اعتماد است. اعتماد هم عامل پذیرش و درک دیگران و هم افزایش کنش جمعی بوده و به افراد احساس آرامش می‌دهد و پایه‌های صداقت، وفاداری و روراستی با اعتماد محکم می‌شود. بنابراین مسئله درخور توجه به‌ویژه در دانشجویان به‌عنوان افراد فرهیخته سطوح بالای جامعه و عاملان انتقال، فرهنگ مبتنی بر اعتماد متقابل است. زوال اعتماد اجتماعی به‌عنوان مهم‌ترین ارکان سرمایه اجتماعی، سبب بروز مسائل اجتماعی فراوان در خانواده و جامعه می‌شود (زمانی، کباری و آقابخشی، ۱۳۹۱: ۴۶). کاهش اعتماد اجتماعی عامل فرسایش سرمایه اجتماعی است که امروزه از تمام انواع سرمایه‌های دیگر (فیزیکی، مادی، نیروی انسانی) بارزتر و در بردارنده تمامی آنها است. بنابراین اعتماد و ایجاد آن در همه سازمان‌ها و به‌ویژه در نظام آموزش عالی (دانشگاه‌ها) باید در مرکز توجه مدیران باشد (عبدالرحمانی، ۱۳۸۴: ۱۳۹). اعتماد، محصول شرایط اجتماعی و اقتصادی خاصی در جامعه (کلان) و محیط آموزشی (خرد) است که با مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و خصوصیات فردی و اجتماعی (سن، جنس، مدرک، پایگاه اجتماعی) و تعاملات خانوادگی و سازمانی شکل می‌گیرد. با توجه به اهمیت بحث اعتماد در تعاملات اجتماعی و اینکه دانشجویان قشر عظیمی از جامعه را تشکیل می‌دهند و نقش مهمی را در توسعه و آبادانی کشور بر عهده دارند، این تحقیق به مقایسه میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب متغیرهای شخصی می‌پردازد.

سؤال پژوهش این است که آیا میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری برحسب متغیرهای شخصی متفاوت است؟ برای پاسخگویی به این سؤال میزان اعتماد اجتماعی برحسب متغیرهای پایگاه اجتماعی، وضعیت اقتصادی، جنسیت و وضعیت تأهل، بررسی و مقایسه شد.

روش پژوهش

روش تحقیق با توجه به هدف که مقایسه میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب متغیرهای شخصی است، توصیفی از نوع زمینه‌یابی است. برای گردآوری اطلاعات در این تحقیق از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. در روش کتابخانه‌ای، به‌منظور آگاهی از مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش، کتاب‌ها، مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها، نشریات داخلی، خارجی و همچنین مطالب سایت‌های اینترنتی مطالعه شدند. در روش میدانی، محققان با بررسی و مطالعه عمیق منابع علمی، متون آموزشی و تحقیقاتی که به‌صورت مستقیم یا غیر مستقیم با تحقیق فعلی ارتباط داشتند، پرسشنامه‌ای را تدوین کردند. اطلاعات لازم با این پرسشنامه بسته‌پاسخ، گردآوری شد که در طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) تنظیم شده بود و مبنای نمره‌گذاری آن از خیلی کم به خیلی زیاد از ۱ تا ۵ بوده است.

برای تعیین روایی، پرسشنامه در اختیار سایر صاحب‌نظران قرار داده شد و سنخیت انطباق محتوای پرسشنامه با پرسش‌های تحقیق از نظر آنان تأیید شد. بنابراین روایی ابزار که از نوع روایی وابسته به محتوا بوده با استفاده از نظرات صاحب‌نظران مورد تأیید واقع شده است.

برای برآورد و تعیین پایایی این ابزار، اصول و قواعدی به‌کار گرفته شد و به موانعی توجه شد که باعث خدشه‌دار شدن پایایی می‌شود و کنترل پایایی را دچار اشکال می‌کند. برای تعیین پایایی، ۴۰ نفر از دانشجویان دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری به‌طور تصادفی انتخاب شدند و به سؤال‌ها، پاسخ دادند. آزمون آلفای کرونباخ، پایایی ابزار تحقیق را ۰/۸۲ نشان داد.

فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر است:

۱. اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت متفاوت است.
۲. اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت تأهل متفاوت است.
۳. اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت اقتصادی متفاوت است.
۴. اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب پایگاه اجتماعی متفاوت است.

جامعه آماری این تحقیق، شامل تمامی دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد ساری است که تعداد آنها بر اساس آخرین اطلاعات ۹۱۵ نفر است. برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان استفاده شده است و متناسب با آن حجم نمونه ۲۶۹ نفر تعیین شده است. روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای برحسب جنسیت بوده است.

داده‌ها با استفاده از روش آمار توصیفی و آمار استنباطی با برنامه نرم‌افزاری SPSS تجزیه و تحلیل شدند. برای توصیف وضعیت موجود و دسته‌بندی گروه‌های آزمودنی از نظر صفات

مختلف و توصیف ویژگی‌های جامعه آماری از روش‌های آمار توصیفی همچون توزیع فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار استفاده شده است. در بخش آمار استنباطی نیز به منظور تأیید یا رد فرضیه‌های تحقیق از آزمون t (تی) تک‌نمونه‌ای، t (تی) مستقل و آنوا یک‌طرفه استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

داده‌های گرد آوری شده با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی در دو بخش توصیف می‌شوند. در بخش آمار توصیفی، مشخصات فردی پاسخگویان در جدول شماره ۱ نشان داده شده است و به دلیل وضوح مطالب از توضیح آن صرف نظر می‌شود.

جدول (۱) توزیع پاسخگویان برحسب متغیرهای زمینه‌ای

درصد	فراوانی	متغیر	
۴۶,۱	۱۲۴	مرد	جنسیت
۵۳,۹	۱۴۵	زن	
۱۰۰	۲۶۹	جمع	
۵۸,۷	۱۵۸	مجرد	وضعیت تأهل
۴۱,۳	۱۱۱	متأهل	
۱۰۰	۲۶۹	جمع	
۹,۳	۲۵	بسیار ضعیف	وضعیت اقتصادی
۱۰,۸	۲۹	ضعیف	
۲۳	۶۲	متوسط	
۴۶,۸	۱۲۶	خوب	
۱۰	۲۷	خیلی خوب	
۱۰۰	۲۶۹	جمع	
۱۰,۴	۲۸	بسیار ضعیف	وضعیت اجتماعی
۱۴,۹	۴۰	ضعیف	
۴۲	۱۱۳	متوسط	
۲۱,۹	۵۹	خوب	
۱۰,۸	۲۹	خیلی خوب	
۱۰۰	۲۶۹	جمع	

در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، با توجه به نوع داده‌ها همه فرضیه‌ها را آزمون کرده تا میزان اعتماد اجتماعی با توجه به متغیرهای شخصی شامل: وضعیت اقتصادی، اجتماعی، تأهل و جنسیت در

مقایسه میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب متغیرهای شخصی (دانشجویان دوره کارشناسی ارشد ... ۳۳

بین دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد ساری به دقت تعیین و مقایسه شود.

فرضیه اول: اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت متفاوت است.

فرضیه دوم: اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت تأهل متفاوت است.

برای بررسی این فرضیه‌ها از آزمون لون و تی با نمونه‌های مستقل استفاده شد. به نتایج حاصل از این آزمون‌ها در جدول (۲) اشاره شده است.

جدول (۲) تفاوت میانگین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت و وضعیت تأهل با استفاده از آزمون تی تست

نتایج آزمون لون	خطای استاندارد میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد نمونه	متغیرها
F=۵,۷۰۳ Sig=۰,۰۰۳	۰,۰۳۵۷۹	۰,۳۹۸۵	۳,۴۶	۱۲۴	میزان اعتماد اجتماعی / دانشجویان مرد
	۰,۰۴۱۸۷	۰,۵۰۴۱	۳,۲۹	۱۴۵	جنسیت دانشجویان زن
F=۳,۶۳۷ Sig=۰,۰۰۸	۰,۰۳۹۲	۰,۴۹۳۵	۳,۳۱	۱۵۸	میزان اعتماد اجتماعی / دانشجویان مجرد
	۰,۰۳۸۶	۰,۴۰۷۰	۳,۴۶	۱۱۱	وضعیت تأهل دانشجویان متأهل

برای فرضیه اول، چون سطح معناداری آزمون لون از ۰/۰۵ کوچک‌تر است، از نتایج ردیف دوم استفاده شد که فرض عدم برابری واریانس‌ها برای دو گروه را می‌پذیرد. بنابراین از نتایج مربوط به ردیف دوم جدول برای تفسیر نتایج آزمون تی با دو نمونه مستقل استفاده شد: نتایج آزمون تی گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی دو گروه از دانشجویان با جنسیت متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این دو گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. میانگین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان مرد بیشتر از دانشجویان زن است. بنابراین فرضیه صفر تحقیق، رد و فرض یک تحقیق تأیید شده است. به این معنی که بین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد.

برای فرضیه دوم، چون سطح معناداری آزمون لون از ۰/۰۵ کوچک‌تر است، از نتایج ردیف دوم استفاده شد که فرض عدم برابری واریانس‌ها برای دو گروه را می‌پذیرد. بنابراین از نتایج مربوط به ردیف دوم جدول برای تفسیر نتایج آزمون تی با دو نمونه مستقل استفاده شد: نتایج آزمون تی گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی دو گروه از دانشجویان با وضعیت تأهل متفاوت، تفاوت

معناداری با یکدیگر داشته و این دو گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. میانگین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان متأهل بیشتر از دانشجویان مجرد است. بنابراین فرضیه صفر تحقیق، رد و فرض یک تحقیق تأیید شده است. به این معنی که بین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت تأهل تفاوت معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت اقتصادی متفاوت است.

فرضیه چهارم: اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت اجتماعی متفاوت است.

برای بررسی فرضیه‌های فوق از آزمون آنالیز واریانس (آنوا) یک‌طرفه استفاده شد. به نتایج حاصل از این آزمون در جدول (۳) اشاره شده است.

جدول (۳) تفاوت میانگین میزان اعتماد اجتماعی برحسب وضعیت اقتصادی و

وضعیت اجتماعی دانشجویان با استفاده از آزمون آنالیز واریانس (آنوا) یک‌طرفه

نتایج	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد نمونه	متغیرها	
F=۸,۲۶ Sig=۰/۰۰۰	۰,۲۶۱۸	۳,۲۳	۲۵	بسیار ضعیف	میزان اعتماد اجتماعی / وضعیت اقتصادی
	۰,۷۲۱۲	۲,۹۸	۲۹	ضعیف	
	۰,۳۹۰۳	۳,۵۰	۶۲	متوسط	
	۰,۴۰۷۱	۳,۴۳	۱۲۶	خوب	
	۰,۴۵۰۶	۳,۳۲	۲۷	خیلی خوب	
F=۶,۰۲۰ Sig=۰,۰۰۰	۰,۲۲۶۷	۳,۴۹	۲۸	بسیار ضعیف	میزان اعتماد اجتماعی / وضعیت اجتماعی
	۰,۵۳۵۶	۳,۴۰	۴۰	ضعیف	
	۰,۳۷۹۶	۳,۴۱	۱۱۳	متوسط	
	۰,۶۰۵۴	۳,۱۳	۵۹	خوب	
	۰,۳۳۴۹	۳,۵۴	۲۹	خیلی خوب	

برای فرضیه سوم، نتایج آزمون آنالیز واریانس (آنوا) یک‌طرفه گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی پنج گروه از دانشجویان با وضعیت اقتصادی متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این پنج گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. به طوری که میزان اعتماد اجتماعی در دانشجویان با وضعیت اقتصادی متوسط نسبت به سایر وضعیت‌ها بیشتر

است. بنابراین فرضیه صفر تحقیق، رد و فرض یک تحقیق تأیید شده است. به این معنی که بین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت اقتصادی آنان تفاوت معناداری وجود دارد. برای فرضیه چهارم، نتایج آزمون آنالیز واریانس یک طرفه گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی پنج گروه از دانشجویان با وضعیت اجتماعی متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این پنج گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. به طوری که میزان اعتماد اجتماعی در دانشجویان با وضعیت اجتماعی خیلی خوب نسبت به سایر وضعیت‌ها بیشتر است. بنابراین فرضیه صفر تحقیق، رد و فرض یک تحقیق تأیید شده است. به این معنی که بین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب وضعیت اجتماعی آنان تفاوت معناداری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در ارتباط با فرضیه اول پژوهش، مبنی بر وجود تفاوت معنادار میزان اعتماد اجتماعی برحسب جنسیت، نتایج آزمون تی گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی دو گروه از دانشجویان با جنسیت متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این دو گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. میانگین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان مرد بیشتر از دانشجویان زن است. این نتایج با نتایج پژوهش هزارجریبی و مروتی (۱۳۹۰) همخوانی دارد اما با پژوهش اجاقلو و زاهدی (۱۳۸۴) همخوانی ندارد. آنان بین اعتماد و جنسیت رابطه معناداری مشاهده نکردند. احتمال دارد این عدم همخوانی مربوط به اختلاف در جامعه و نمونه آماری، سال اجرای پژوهش و روش پژوهش باشد. ضمن آن که پژوهش حاضر به بررسی تفاوت میزان اعتماد اجتماعی در بین زنان و مردان دانشجو پرداخته و پژوهش اجاقلو و زاهدی به بررسی رابطه بین میزان اعتماد ساکنان شهر زنجان و جنسیت آنان پرداخته است. در این پژوهش اعتماد اجتماعی دانشجویان مرد بیشتر از دانشجویان زن گزارش شد که شاید یکی از دلایل اصلی آن داشتن مشارکت اجتماعی بیشتر مردان در فعالیت‌های روزمره است که به واسطه آن میزان اعتماد هم افزایش می‌یابد.

در ارتباط با فرضیه دوم پژوهش، مبنی بر تفاوت معنادار میزان اعتماد اجتماعی برحسب وضعیت تأهل، نتایج آزمون تی گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی دو گروه از دانشجویان با وضعیت تأهل متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این دو گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. میانگین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان متأهل بیشتر از دانشجویان مجرد است. این نتایج با نتایج پژوهش اجاقلو و زاهدی (۱۳۸۴) همخوانی ندارد. دلایل فوق‌الذکر در این مورد هم می‌تواند صادق باشد. با توجه به این که میانگین میزان اعتماد اجتماعی

دانشجویان متأهل بیشتر از دانشجویان مجرد است، بنابراین بهتر است که دولت امکانات، تسهیلات و زمینه مساعدی برای ازدواج دانشجویان و افراد مجرد فراهم کند تا زمینه مناسب در جهت افزایش سطح اعتماد در جامعه فراهم شود.

در ارتباط با فرضیه سوم پژوهش، مبنی بر تفاوت معنادار میزان اعتماد اجتماعی برحسب وضعیت اقتصادی، نتایج آزمون آنالیز واریانس (آنوا) یک طرفه گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی پنج گروه از دانشجویان با وضعیت اقتصادی متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این پنج گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. به طوری که میزان اعتماد اجتماعی در دانشجویان با وضعیت اقتصادی متوسط نسبت به سایر وضعیت‌ها بیشتر است. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش هزارجریبی و مروتی (۱۳۹۰)، احمدی و حسینی (۱۳۹۰) و عباس زاده (۱۳۸۷) همخوانی دارد. شاید پایین بودن میزان اعتماد اجتماعی بین دانشجویان با وضعیت اقتصادی بالاتر و پایین‌تر درگیری ذهنی و کاری والدین این دسته از دانشجویان با مسائل مادی و اقتصادی خرد و کلان زندگی فردی و جمعی باشد که در این بین مؤلفه‌های مهمی از جمله اعتماد اجتماعی مغفول مانده است. در ارتباط با فرضیه چهارم پژوهش، مبنی بر تفاوت معنادار میزان اعتماد اجتماعی برحسب وضعیت اجتماعی، نتایج آزمون آنالیز واریانس (آنوا) یک طرفه گویای آن است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی پنج گروه از دانشجویان با وضعیت اجتماعی متفاوت، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این پنج گروه با سطح اطمینان ۹۹ درصد در میزان اعتماد اجتماعی با هم متفاوت هستند. به طوری که میزان اعتماد اجتماعی در دانشجویان با وضعیت اجتماعی خیلی خوب نسبت به سایر وضعیت‌ها بیشتر است. این نتایج با نتایج پژوهش‌های هزارجریبی و مروتی (۱۳۹۰)، احمدی و حسینی (۱۳۹۰)، حیدرآبادی (۱۳۸۹)، عباس زاده (۱۳۸۷) همخوانی داشته است اما با نتایج اجاقلو و زاهدی (۱۳۸۴) همخوانی ندارد. احتمالاً عدم همخوانی به دلیل متفاوت بودن جامعه آماری، زمان اجرا و روش پژوهش است. همچنین پژوهش حاضر به بررسی تفاوت میزان اعتماد اجتماعی برحسب پایگاه‌های اجتماعی پرداخته اما پژوهش اجاقلو رابطه اعتماد و پایگاه اجتماعی را بررسی کرده که رابطه‌ای مشاهده نشده است.

اعتماد اجتماعی از مهم‌ترین خواسته‌های انسانی است که در پرتو روابط شکل می‌گیرد. رابطه انسانی را می‌توان سرمایه‌ای بی‌نظیر پنداشت و همواره در این اندیشه بود که تنها به دست آوردن کافی نیست، نگه داشتن این سرمایه‌های اجتماعی و جلوگیری از فرسودگی آنها در دوران گذار جوامع از یک دوره به دوره دیگر، مهم است. بر اساس نظر محققان، اعتماد اجتماعی همانند نوزادی است که به دنیا می‌آید و نیاز به حمایت و نگهداری از سوی دو طرف رابطه دارد. واقعیت آن است که در حال حاضر، مسئولان امر هیچ راهبرد کلان و مشخصی برای رهایی از کاهش اعتماد در جامعه طراحی

نکرده‌اند. شرایط بحرانی جوانان و دانشجویان در جامعه کنونی، نیازمند برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت است. این پژوهش نشان داد میزان اعتماد برحسب پایگاه اجتماعی، وضعیت اقتصادی، تأهل و جنسیت متفاوت است بنابراین بهتر است تدابیری برای فراهم کردن زمینه مساعد در جهت بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی در حدی که از امکانات اولیه یکسان همه بهره‌مند شوند و در زمینه ازدواج دانشجویان اتخاذ کنند تا اعتماد دانشجویان افزایش یابد. همچنین مدیران و معاونان دانشگاه در ایجاد جوی عدالت محور، زمینه‌های پیاده‌سازی اعتماد اجتماعی را در محیط‌های دانشگاهی ایجاد کنند.

با توجه به یافته‌های این پژوهش، والدین نیز باید با این نوع تفکر خودشان را تطبیق دهند که وضعیت اقتصادی بالا تأثیری بر میزان اعتماد اجتماعی فرزندانشان ندارد و باید میزان اعتماد را در خانواده‌شان درونی کنند. لذا خانواده در سطح خرد و جامعه در سطح کلان همواره شرایط اجتماعی مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی را بهبود ببخشند و اقداماتی در زمینه اجتماعی (افزایش مشارکت اجتماعی و سیاسی، افزایش ارتباطات دوستانه و خانوادگی، افزایش روابط اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی و افزایش عضویت و شرکت در انجمن‌های علمی و فرهنگی، داوطلبانه و خیریه) تدارک ببینند تا اعتمادشان ارتقا یابد. دولتمردان و مقامات ارشد کشور به فکر ازدواج جوانان در آستانه ازدواج باشند و برای بهبود شرایط اقتصادی و رفاهی برای محقق شدن این مهم، گام‌های محکم و استواری بردارند.

فهرست منابع

- اجاقلو، سجاد و زاهدی، محمدجواد (۱۳۸۴). بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنین شهر زنجان، *مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران*، ۱۲۵.
- احمدی، پژمان و حسینی، احمد (۱۳۹۰). میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در بین جانبازان بنیاد شهید و امور ایثارگران شهرری، *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۳ (۸)، ۸۹.
- اکبری، امین (۱۳۸۳). *نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت: بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی، اجتماعی (مطالعه موردی روستای فارسنج از توابع سفز)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- امیر کافی، مهدی (۱۳۸۰). اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، *فصلنامه نمایه پژوهش*، ۵ (۱۸).
- بشریه، حسین (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی تجدد، *فصلنامه نقد و نظر*، ۳ (۱)، ۳۵۴-۳۷۹.
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*؛ به کوشش کیان تاج‌بخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.

۳۸ □ فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی سال هفتم، شماره دوم، زمستان ۱۳۹۴

- چلبی، مسعود (۱۳۷۵). *جامعه‌شناسی نظم*. تهران: نشر نی.
- حیدرآبادی، ابوالقاسم (۱۳۸۹). اعتماد اجتماعی و عوامل اجتماعی - فرهنگی موثر بر آن (مطالعه موردی جوانان ۲۰ تا ۲۹ ساله استان مازندران، *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان*، ۱ (پیش‌شماره ۱)، ۳۹ - ۶۵.
- زمانی، زهرا، کباری، سوسن و آقابخشی، حبیب (۱۳۹۱). رابطه اعتماد اجتماعی خانواده و فرار دختران از منزل، *فصلنامه پژوهش اجتماعی، رودهن*، ۵ (۱۴)، ۳۱ - ۴۹.
- عباس‌زاده، محمد (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی دانشجویان، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۴ (۲۹۱).
- عبدالرحمانی، رضا (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی، *مجله رشد آموزش علوم اجتماعی*، ۲۹.
- قاسمی، یارمحمد و علی‌زمانی، علی (۱۳۸۸). بررسی میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان به اساتید دانشگاه و عوامل مرتبط با آن (نمونه مورد بررسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام)، *فصلنامه پژوهش اجتماعی، رودهن*، ۲ (۲)، ۱۶۵ - ۱۷۷.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۰). *پیامدهای مدرنیت؛ ترجمه محسن ثلاثی*، تهران: نشر مرکز.
- مانسیچ، پال دلبیو و مونسی، باربارا آر. (۱۹۹۲). *عوامل موفقیت همکاری، بررسی متون پژوهشی؛ ترجمه مریم نظری و سیروس علیدوستی*، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- هزارجریبی، جعفر و مروتی، نادر (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه تهران)، *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۷.
- Putnam, Rubert D. (۲۰۰۰). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Herreros, Francisco (۲۰۰۴). *The Problem of Forming Social Capital: Why trust?* London: palgrave.